Vol 6 Issue 3 April 2016

ISSN No : 2230-7850

International Multidisciplinary Research Journal

Indian Streams Research Journal

Executive Editor
Ashok Yakkaldevi

Editor-in-Chief
H.N.Jagtap

Welcome to ISRJ

RNI MAHMUL/2011/38595 **ISSN No.2230-7850**

Indian Streams Research Journal is a multidisciplinary research journal, published monthly in English, Hindi & Marathi Language. All research papers submitted to the journal will be double - blind peer reviewed referred by members of the editorial board.Readers will include investigator in universities, research institutes government and industry with research interest in the general subjects.

Regional Editor

Manichander Thammishetty
Ph.d Research Scholar, Faculty of Education IASE, Osmania University, Hyderabad.

Mr. Dikonda Govardhan Krushanahari
Professor and Researcher ,
Rayat shikshan sanstha's, Rajarshi Chhatrapati Shahu College, Kolhapur.

International Advisory Board

Kamani Perera
Regional Center For Strategic Studies, Sri Lanka

Janaki Sinnasamy
Librarian, University of Malaya

Romona Mihaila
Spiru Haret University, Romania

Delia Serbescu
Spiru Haret University, Bucharest, Romania

Anurag Misra
DBS College, Kanpur

Titus PopPhD, Partium Christian University, Oradea,Romania

Mohammad Hailat
Dept. of Mathematical Sciences, University of South Carolina Aiken

Abdullah Sabbagh
Engineering Studies, Sydney

Ecaterina Patrascu
Spiru Haret University, Bucharest

Loredana Bosca
Spiru Haret University, Romania

Fabricio Moraes de Almeida
Federal University of Rondonia, Brazil

George - Calin SERITAN
Faculty of Philosophy and Socio-Political Sciences Al. I. Cuza University, Iasi

Hasan Baktir
English Language and Literature Department, Kayseri

Ghayoor Abbas Chotana
Dept of Chemistry, Lahore University of Management Sciences[PK]

Anna Maria Constantinovici
AL. I. Cuza University, Romania

Ilie Pintea,
Spiru Haret University, Romania

Xiaohua Yang
PhD, USA

......More

Editorial Board

Pratap Vyamktrao Naikwade
ASP College Devrukh,Ratnagiri,MS India

R. R. Patil
Head Geology Department Solapur University,Solapur

Rama Bhosale
Prin. and Jt. Director Higher Education, Panvel

Salve R. N.
Department of Sociology, Shivaji University,Kolhapur

Govind P. Shinde
Bharati Vidyapeeth School of Distance Education Center, Navi Mumbai

Chakane Sanjay Dnyaneshwar
Arts, Science & Commerce College, Indapur, Pune

Awadhesh Kumar Shirotriya
Secretary,Play India Play,Meerut(U.P.)

Iresh Swami
Ex - VC. Solapur University, Solapur

N.S. Dhaygude
Ex. Prin. Dayanand College, Solapur

Narendra Kadu
Jt. Director Higher Education, Pune

K. M. Bhandarkar
Praful Patel College of Education, Gondia

Sonal Singh
Vikram University, Ujjain

G. P. Patankar
S. D. M. Degree College, Honavar, Karnataka

Maj. S. Bakhtiar Choudhary
Director,Hyderabad AP India.

S.Parvathi Devi
Ph.D.-University of Allahabad

Sonal Singh,
Vikram University, Ujjain

Rajendra Shendge
Director, B.C.U.D. Solapur University, Solapur

R. R. Yalikar
Director Managment Institute, Solapur

Umesh Rajderkar
Head Humanities & Social Science YCMOU,Nashik

S. R. Pandya
Head Education Dept. Mumbai University, Mumbai

Alka Darshan Shrivastava
Shaskiya Snatkottar Mahavidyalaya, Dhar

Rahul Shriram Sudke
Devi Ahilya Vishwavidyalaya, Indore

S.KANNAN
Annamalai University,TN

Satish Kumar Kalhotra
Maulana Azad National Urdu University

Address:-Ashok Yakkaldevi 258/34, Raviwar Peth, Solapur - 413 005 Maharashtra, India
Cell : 9595 359 435, Ph No: 02172372010 Email: ayisrj@yahoo.in Website: www.isrj.org

ISSN: 2230-7850 Impact Factor : 4.1625(UIF) Volume - 6 | Issue - 3 | April - 2016

Indian Streams Research Journal

लातूर जिल्हयातील लिंगरचना : एक भौगोलिक विश्लेषण

मोरे महेश सुरेशराव[1] , भांगे संगमेश्वर ज्ञानोबा[2] , पद्माकर बालाजी गोर्ने[3]
[1]संशोधक विद्यार्थी, श्री हावगीस्वामी महाविद्यालय,उदगीर.
[2]संशोधक विद्यार्थी, श्री हावगीस्वामी महाविद्यालय,उदगीर.
[3]संशोधक विद्यार्थी, स्वा.रा.ती.म.वि. नांदेड.

प्रस्तावना :–

लातूर जिल्हयाची महाराष्ट्रात विशेष ओळख आहे. शिक्षणाच्या संदर्भात 'लातूर पॅटर्न' संपूर्ण देशभर पसरला आहे. परंतु लातुरमध्ये स्त्री–पुरुष असा भेदभाव न करणाऱ्या स्त्री सुधारणावादी म्हणून लौकिक मिरवणाऱ्या जिल्हयात स्त्री–पुरुष प्रमाण मात्र चिंतेचा विषय आहे. कारण दिवसेंदिवस दर हजार पुरुषामागे स्त्रियांचे प्रमाण हे घटत चालले आहे. स्त्री–पुरुष प्रमाणातील दरी दिवसेंदिवस वाढतच आहे. 2001 च्या जनगणनेने याबाबतची धोक्याची घंटा वाजवली आहे. 2001 मध्ये झालेल्या जनगणनेत देशात मुलीचे दर हजारी प्रमाण घटत असल्याचे प्रकर्षाने जाणवले होते. त्यावेळी देशात दर हजार पुरुषांमागे स्त्रियांची संख्या 933 इतके तर महाराष्ट्रात 922 व लातूर जिल्हयात हेच प्रमाण 935 इतके होते. हेच प्रमाण 1961 मध्ये 950 होते. मुलींच्या संख्येत वेगाने होणारी ही घसरण चिंताजनक आणि दीर्घकालीन समाजस्वास्थ्यासाठी घातक, स्फोटक व सुन्न करणारी आहे.

लातूर जिल्हयात हीच अवस्था कायम टिकून राहिली तर अनेक समस्या निर्माण होतील. लातूर जिल्हयातील अनेक समाजाची आजची परिस्थिती अतिशय चिंताजनक आहे. कारण या समाजात मुलांच्या विवाहासाठी मुली मिळणे अतिशय कठीण झाले आहे. कारण या समाजात स्त्री–भ्रूण हत्येचे प्रमाण अतिशय जास्त दिसून आले होते. याचे कारण हुंडा ही प्रथा आहे. महाराष्ट्र शासनाने मुलींसाठी केलेल्या अनेक योजना, शैक्षणिक सोयी, वैद्यकीय सुविधा, गर्भलिंग निदान चाचणी या वरील बंदी इ. महत्त्वपूर्ण घटकांमुळे स्त्रीच्या संख्येत वाढ होणे अपेक्षित आहे.

अभ्यास क्षेत्र :

प्रस्तुत शोध निबंधासाठी निवडलेला महाराष्ट्राच्या मराठवाडा विभागातील लातूर जिल्हा हा एक महत्त्वपूर्ण जिल्हा म्हणून ओळखला जातो. हा जिल्हा महाराष्ट्राच्या आग्नेय भागात आहे. या जिल्हयाचा अक्षवृत्तीय विस्तार $17^{\circ}52'$ उत्तर ते $18^{\circ}52'$ मी उत्तर अक्षवृत्ताच्या दरम्यान तर रेखावृत्तीय विस्तार $76^{\circ}18'$ पूर्व ते $79^{\circ}52'$ मि. पूर्व रेखावृत्ताच्या दरम्यान आहे. या जिल्हयाचे क्षेत्रफळ 7157 चौ.कि.मी. असून जिल्हयाच्या उत्तरेस परभणी, पूर्वेस नांदेड, आग्नेयेस बिदर, दक्षिण व पश्चिमेस उस्मानाबाद व वायव्येला बीड जिल्हा आहे. या जिल्हयात बालाघाट डोंगररांगा आढळतात. जिल्हयाच्या मध्यभागी मांजरा नदीखोरे आहे. 2011 च्या जनगणनेनुसार जिल्हयाची 2454196 लोकसंख्या आहे. त्यात पुरुष 1273140 तर स्त्रियांची संख्या 1181056 आहे.(नकाशा क्र.1)

लातूर जिल्ह्याचे भारतातील स्थान

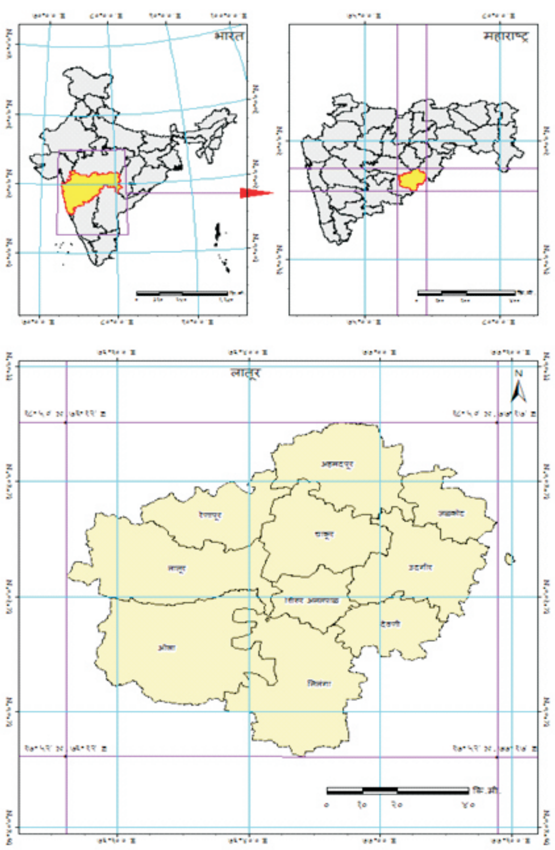

अ.क्र.	घटक	दर हजार पुरुषामागे स्त्रियांची संख्या					
		1961	1971	1981	1991	2001	2011
1	ग्रामीण	955	953	971	954	933	922
2	नागरी	909	870	899	890	926	934
3	एकूण	950	942	959	942	932	924

म्हणजे 17 ने हे प्रमाण घटले आहे. तसेच 1981 मध्ये नागरी स्त्रियांचे प्रमाण 899 होते ते 1991 मध्ये 890 झाले. म्हणजेच ते प्रमाण 9 ने घटले व एकूण स्त्रियांचा विचार केला असता 1981 ते 1991 च्या दरम्यान 17 ने घटली आहे. म्हणजेच 1981 व 1991 या दशकात सर्वच भागात स्त्रियांची संख्या घटली आहे.

1991 व 2001 च्या स्त्री–पुरुष प्रमाणाचा विचार केला असता ग्रामीण स्त्रियांचे प्रमाण 1991 मध्ये 954 होते तर तेच प्रमाण 2001 मध्ये 933 झाले. याचा अर्थ या दशकात ग्रामीण भागातील स्त्रियांचे प्रमाण 21 ने घटले आहे. तसेच 1991 मधील नागरी स्त्रियांचे प्रमाण 890 होते तर 2001 मधील प्रमाण 926 झाले याचा अर्थ 36 ने ते प्रमाण वाढले आहे. तसेच एकूण स्त्रियांच्या संख्येचा विचार केला असता 1991 मध्ये 942 असलेले प्रमाण 2001 मध्ये 932 झाले. म्हणजेच 10 ने ते प्रमाण घटले आहे. 1991 व 2001 या दशकात फक्त नागरी भागातच स्त्रियांच्या संख्येत वाढ झाली आहे. ग्रामीण व एकूण घटकात स्त्रियांच्या संख्येत घट झाली आहे.

2001 व 2011 च्या स्त्री–पुरुष प्रमाणाचा विचार केला असता 2001 मध्ये ग्रामीण भागातील स्त्रियांचे प्रमाण 933 होते ते 2011 मध्ये 922 झाले. याचा अर्थ हे प्रमाण 11 ने घटले आहे. तसेच 2001 मध्ये नागरी स्त्रियांचे प्रमाण 926 होते ते 2011 मध्ये 934 झाले याचा अर्थ हे प्रमाण 8 ने वाढले. तसेच एकूण लोकसंख्येचा विचार केला असता 2001 मध्ये स्त्रियांची संख्या 932 होती तर 2011 मध्ये 924 झाली. याचा अर्थ 8 ने स्त्रियांच्या संख्येत घट झाली आहे.

निष्कर्ष :

दर हजारी पुरुषांमागे स्त्रियांची संख्या ही राज्यापेक्षा लातूर जिल्हयात प्रत्येक जनगणना वर्षात जास्त आढळली आहे. 2011 हे वर्ष अपवाद ठरले आहे.

दर हजारी ग्रामीण भागातील स्त्रियांचे प्रमाण नागरी भागापेक्षा कमी आढळते. कारण ग्रामीण भागात आजही स्त्रियांचा दर्जा खालावलेला दिसून येतो.

1981 पासून 2011 पर्यंत स्त्रियांच्या संख्येत जिल्हयात मोठया प्रमाणात घट झाली आहे.

सन 1961 ते 1971 या कालावधीत ग्रामीण लिंग गुणोत्तरात वाढ झालेली आहे तर शहरी व एकूण प्रमाणात घट झाली आहे.

सन 1971 ते 1981 या कालावधीत लातूर जिल्हयात सर्व प्रदेशात वाढ झालेली आहे. तर 1981 से 1991 या काळात मात्र संपूर्ण लातूर जिल्हयात लिंग गुणोत्तरात घट झालेली आहे. 1991–2001 या कालावधीत ग्रामीण व एकूण लिंग गुणोत्तरात घट झालेली आहे. तर नागरी भागातील लिंग गुणोत्तरात वाढ झालेली आहे. 2001 ते 2011 या कालावधीत पुन्हा त्याचप्रमाणे ग्रामीण व एकूण लिंग गुणोत्तरात घट झाली आहे तर शहरी लिंग गुणोत्तरात वाढ झालेली दिसून येते.

संदर्भ

1) महाराष्ट्र जनगणना अहवाल
2) जिल्हा जनगणना अहवाल
3) जिल्हा सामाजिक व आर्थिक समालोचन, 2012
4) लोकसंख्या भूगोल – डॉ.सुरेश फुले
5) लोकसंख्या भूगोल – डॉ.विठ्ठल घारपुरे
6) Population Geography – R.C. Chandana
7) अहमदनगर जिल्हयातील लिंगरचना–प्रा.नरके, प्रा.आहेर, प्रा.ठोंबरे

Publish Research Article
International Level Multidisciplinary Research Journal
For All Subjects

Dear Sir/Mam,

We invite unpublished Research Paper,Summary of Research Project,Theses,Books and Book Review for publication,you will be pleased to know that our journals are

Associated and Indexed,India

- ✶ International Scientific Journal Consortium
- ✶ OPEN J-GATE

Associated and Indexed,USA

- Google Scholar
- EBSCO
- DOAJ
- Index Copernicus
- Publication Index
- Academic Journal Database
- Contemporary Research Index
- Academic Paper Databse
- Digital Journals Database
- Current Index to Scholarly Journals
- Elite Scientific Journal Archive
- Directory Of Academic Resources
- Scholar Journal Index
- Recent Science Index
- Scientific Resources Database
- Directory Of Research Journal Indexing

Indian Streams Research Journal
258/34 Raviwar Peth Solapur-413005,Maharashtra
Contact-9595359435
E-Mail-ayisrj@yahoo.in/ayisrj2011@gmail.com
Website : www.isrj.org